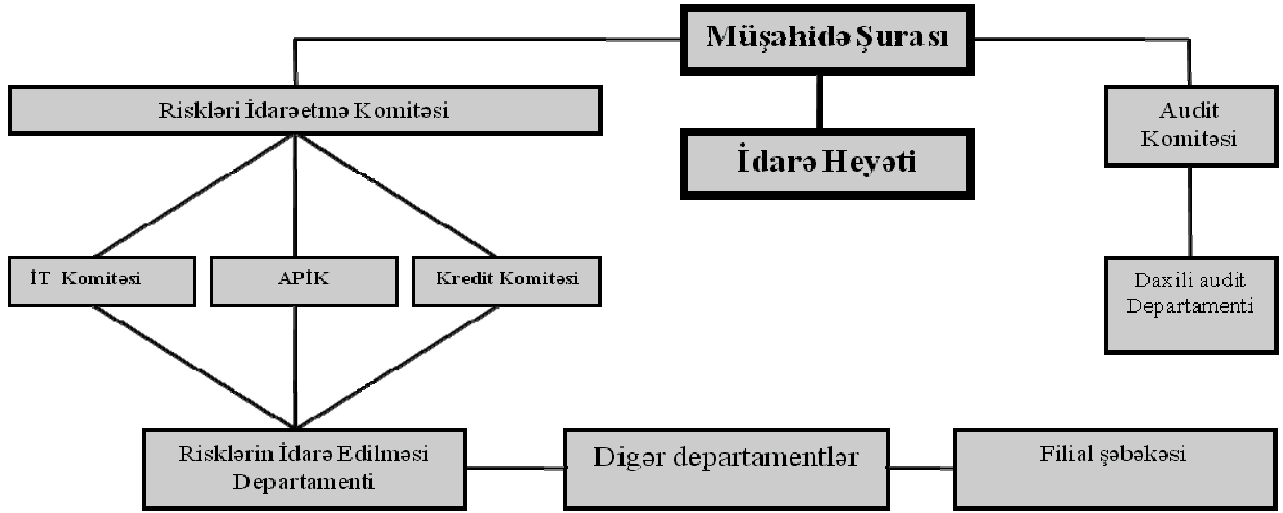

Bankda Risklərin İdarə Edilməsi Barədə

Qloballaşan dünyada risklərin idarə edilməsi əhəmiyyətli bir sahəyə çevrilmişdir. Belə ki, bir çox inkişaf etmiş ölkələrdə aparılan əməliyyatlar nəticəsində yaranmış risklər bu sahənin inkişaf etdirilməsinin vacibliyi bir daha sübut etdi.

Belə ki, Bankda risklərin idarə edilməsi bölməsi ilk dəfə 2006-cı ildən fəaliyyətə başlamasına baxmayaraq, həmin dövrlərdə faktiki olaraq hazırkı Kredit Departamentinin funksiyalarını həyata keçirirdi. 2007-ci ilin əvvəllərində isə Bankın ən böyük səhmdarlarından biri olan AYİB-in maliyyə və Lloyds TSB-nin texniki dəstəyi ilə idarəetmə strukturunun təkmilləşdirməsi üzrə layihə çərçivəsində Korporativ İdarəetmə Standatlarına uyğun risklərin idarə edilməsi funksiyasını həyata keçirən aşağıdakı təşkilati struktur yaradılmışdır:

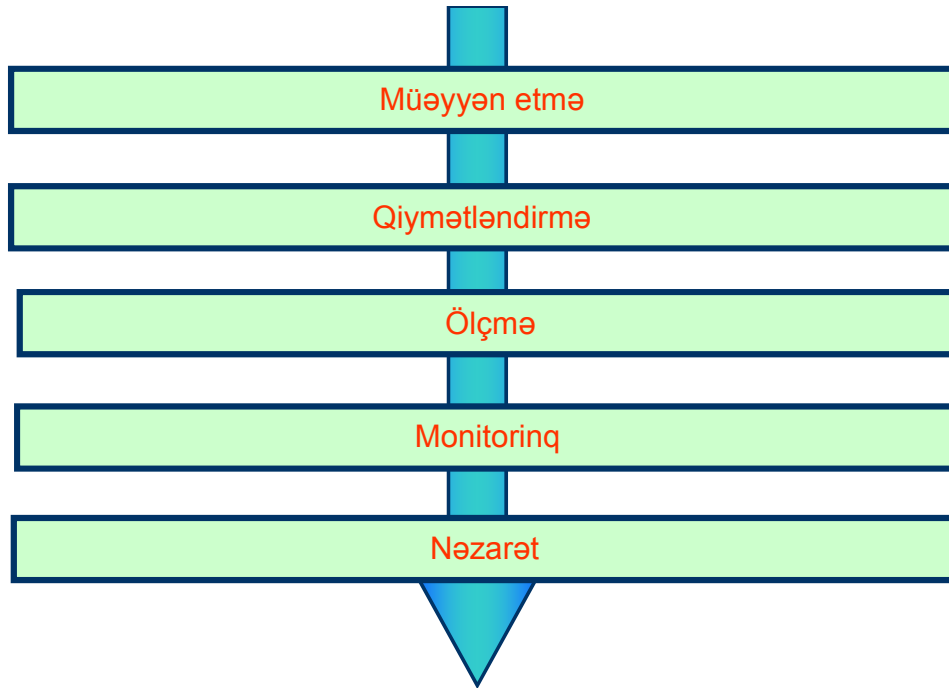

Bununla belə, Müşahidə şurasının 2432 sayılı qərarı ilə Risklərin İdarə Edilməsi Departamenti yaradılmış və uzunmüddətli texniki dəstək sayəsində bu sahədə görülən işlərə köklü təkan verilmişdir.

İlk növbədə Departamentin Əsasnamə ilə nəzərdə tutulan aşağıdakı strukturunu yaradılmışdır:

Departamentin strukturu formalaşdırıldıqdan sonra Qabaqcıl təcrübəyə əsaslanan risklərin idarə edilməsi prosesinə uyğun olaraq departamentin alt struktur bölmələri tərəfindən müvafiq risklərin idarə edilməsinə dair aşağıdakı ardıcılıqla işlər görülməyə başlanmışdır:

Göründüyü kimi risklərin idarə edilməsi prosesinin ilk addımları risklərin müəyyənləşdirilməsi, qiymətləndirilməsi və ölçülməsindən ibarətdir. Hər bir risk üzrə sözü gedən mərhələlərin nəticələri ümumiləşdirilərək **Bankın risk xəritəsində** öz əksini tapır. Nəticədə, Bankın ümumiləşdirilmiş **Risk Xəritəsi** potensial və mövcud riskləri ehtimal və əhəmiyyət dərəcələrini özündə əks etdirərək Bankın hər hansı bir riskə həssaslığı barədə sadələşdirilmiş şəkildə məlumat verir. Bu isə Bankın Strateji planlarının müəyyən edilməsində xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Belə ki, **Risk xəritəsinin** tərtib edilməsi məqsədilə, Bankın risk sahələri təhlil edilərək 38 ən iri risk növü müəyyən edilmişdir. Digər departamentlərlə məsləhətləşmələrdən sonra, hər risk növü üzrə ayrılıqda yaranma ehtimalı və Bank üçün əhəmiyyət dərəcələri qiymətləndirilmişdir. Nəticədə, göstərilən risklər dərəcələrinə görə Xəritədə müvafiq qaydada yerləşdirilmişdir. Eyni zamanda, hər risk növü üzrə risk amilləri və onların Bankın fəaliyyətinə təsiri müəyyənləşdirilmişdir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Bank audit planını tərtib edərkən Risk Xəritəsini əsas götürdüyü üçün, bir çox hallarda potensial risklərin qarşısını almış olur. Belə ki, tərtib edilmiş Risk xəritəsi Lloyd TSB-nin nümayəndələri və digər ekspertlər tərəfindən də yüksək qiymətləndirilmişdir.

Risklərin idarə edilməsi prosesinin davamı kimi, risklərin monitorinqi və nəzarət olunması üçün Bankda Risk Hesabatlığı Sistemi yaradılmışdır. **Risk Hesabatlığı Sistemi** Bankın məruz qaldığı risklərin mütəmadi olaraq monitorinqinə imkan verən alətlərindən biridir. Bununla yanaşı, Risk hesabatları statistik məlumatların toplanmasına da imkan verir, hansı ki, VAR, Dureyşn, Monte-Karlo simulyasiyası kimi bir çox qabaqcıl təcrübədə istifadə olunan alətlərin tətbiq edilməsinə imkan verir.

Belə ki, Riskli sahələr üzrə 2007-ci ilin oktyabr ayından etibarən 21 növ hesabatı özündə birləşdirən Risk hesabatlığı sistemi tətbiq edilməyə başlanmışdır. Həmin hesabatlarda aşağıda göstərilən müxtəlif məsələlər öz əksini tapmışdır: vaxtı keçmiş kreditlər, aparılmış monitorinqlər, faizlər, problemlı kreditlər, limitlərə riayət, cəlb edilmiş və yerləşdirilmiş vəsaitlər və s.

Hesabatlar aylıq əsasda müvafiq departamentlər tərəfindən hazırlanaraq Risklərin İdarə Edilməsi Departamentində təqdim edilir, həmin hesabatlar əsasında Departament mütəmadi olaraq Bankın fəaliyyətini təhlil edilir və lazım gəldikdə müxtəlif tədbirlər görülməsi üçün rəhbərliyə müvafiq məlumat xarakterli hesabatlar təqdim edir.

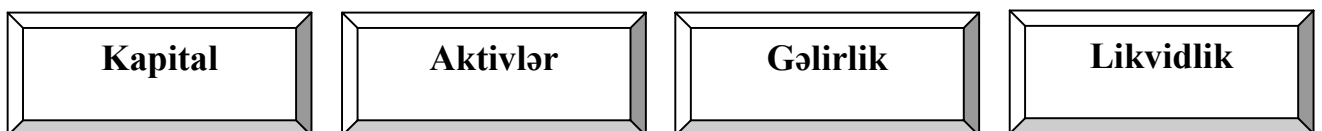
Belə ki, Risk Hesabatlarının əsasında Bankın uzunmüddətli stabilliyinin qiymətləndirilməsi məqsədilə 2007-ci ildən başlayaraq müxtəlif məsələlər özündə əks etdirən Stress testlər keçirilməyə başlanmışdır. Bu **Stress testlər** baş verməsi ehtimal olunan hadisələrin Banka və onun müştərilərinə təsiri barədə rəhbərliyin məlumatlandırılması və nəticələrin əsasında qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi və limitlərin müəyyən edilməsi baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

2008-ci ilin əvvəlindən isə daha təkmil metodlardan istifadə olunaraq Bankın maliyyə dözümlülüyünün qiymətləndirilməsi üçün 3 komponent üzrə müxtəlif ssenarilərlə stress-testlərin keçirilməsinə və müvafiq qaydaların hazırlanmasına başlanmışdır.

Yuxarıda göstərilənlərlə yanaşı, Mərkəzi Bank tərəfindən də stress-testlərin vacibliyi nəzərə alınaraq bütün bank sektoruna, o cümlədən Bankımıza rüblük stress-testlər keçirilərək nəticələrinin onlara təqdim edilməsi tələb kimi qoyulmuşdur.

Stress testlərlə yanaşı, Bankın fəaliyyətinin monitorinqi çərçivəsində 2008-ci ilin əvvəllərindən başlayaraq Bankın göstəricilərinin mütəmadi təhlilinin aparılması yönündə beynəlxalq təcrübədə geniş istifadə edilən CAEL qiymətləndirmə metodunun tətbiq edilməsi məqsədilə Bankda "**Maliyyə və bazar risklərinin qiymətləndirilməsi və təhlilinin aparılması**" haqqında təlimat hazırlanmışdır.

Həmin təlimat, aşağıdakı 4 komponent üzrə 41 növ iqtisadi göstəricinin cari və keçmiş dövrlərinin müqayisəsi nəticəsində müvafiq tendensiyaların müəyyənləşdirilməsini nəzərdə tutur:

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu metodun effektivliyini nəzərə alaraq gələcəkdə də daha təkmil formada həyata keçirilməsi üçün həmin göstəricilərin avtomatlaşdırılması və vizuallaşdırılması prioritet məsələlərdəndir və bu sahədə bir çox işlər görülmüşdür.

Bütün bu qiymətləndirmələr nəticəsində, “Korporativ idarəetmə Standartları”na uyğun yuxarıda göstərilən sxem əsasında səlahiyyətlərin bölüşdürülməsi məqsədilə yeni Risk limitləri sistemi yaradılmışdır.

Sxemdən də görüldüyü kimi, limitlər struktur bölmələri tərəfindən individual şəkildə yox, hər bir struktur bölməsi tərəfindən öz fəaliyyət sahələrinə aid olan limitlər barədə Risklərin İdarə Edilməsi Departamentinə və müvafiq komitələrin müzakirəsinə çıxarıldıqdan sonra, Riskləri İdarəetmə Komitəsi tərəfindən ilkin təsdiq olunaraq son təsdiq üçün müvafiq strukturlara təqdim edilir.

Bankın fəaliyyətinin daim nəzarətdə saxlanması və risklərin vaxtında aşkarlanması məqsədilə Kredit, Bazar, Likvidlik və digər risklər üzrə aşağıda göstərilən əmsallar üzrə aylıq və rüblük hesabat tərtib edilərək rəhbərliyə və müxtəlif maliyyə qurumlarına təqdim edilir. Bununla yanaşı, Risklərin idarə edilməsi departamenti tərəfindən mütəmadi olaraq həmin göstəricilər tendensiyalar təhlil edilərək Bank rəhbərliyinə müvafiq təkliflər verilir.

Risk qrupları üzrə həmin göstəricilər aşağıdakılardır:

Kredit riskləri üzrə Ə M S A L L A R

Cədvəl 1

<i>Əmsallar</i>		<i>Limit</i>		<i>Bankın göstəricisi, 2010</i>
1.1.	Banka aidliyyəti olan şəxslərə və onların adından hərəkət edən şəxslərə verilmiş kreditin maksimum məbləğinin (cəmi) bankın məcmu kapitalına nisbəti	Mak	15%	11.9%
1.1.1.	a) onlar hüquqi şəxs olduqda (birinə) (%)	Mak	10%	6.5%
1.1.2.	b) onlar fiziki şəxs olduqda (birinə) (%)	Mak	3%	0.7%
1.2.	20 ən iri Müştəri Üzrə Risk / Məcmu kapital	Mak	400%	67.3%
1.3.1.	Bir borcalan və ya bir-biri ilə əlaqədar borcalanlar qrupu üzrə tam təminatlı kreditlər üzrə risklərin maksimum həddi məcmu kapitalına nisbəti	Mak	20%	18%
1.3.2.	Bir borcalan və ya bir-biri ilə əlaqədar borcalanlar qrupu üzrə təminatlı, yaxud qismən təminatlı kreditlər üzrə risklərin maksimum həddi məcmu kapitalına nisbəti	Mak	7%	5%
1.4.	Açıq Kredit riski əmsalı ((Qeyri-standart Kreditlər - xüsusi ehtiyatlar) / Məcmu Kapital)	Mak	10%	-2.1%
1.5.	Qeyri-standart Kreditlərin cəmi / Kredit Portfelinin Ümumi məbləği	Mak	5%	4.0%
1.6.	30 gündən artıq gecikən kreditlərin cəmi / Kredit Portfelinin Ümumi məbləği	Mak	7%	5.3%
1.7.	Silinmiş Kreditlər / Kredit Portfelinin Ümumi məbləği	Mak	2%	0.5%
1.8.	Kredit Portfelinin Ümumi məbləği / Aktivlərin cəmi	Min	60%	72.3%

<i>Sahələr üzrə risk əmsalı</i>				
1.9.	Sənaye	Mak	25%	14%
1.10.	Kənd təsərrüfatı	Mak	25%	9%
1.11.	Ticarət	Mak	25%	17%
1.12.	Xidmət	Mak	25%	5%
1.13.	Tikinti	Mak	25%	19%
1.14.	Nəqliyyat	Mak	25%	4%
1.15.	Rabitə	Mak	25%	2%

Cədvəl 1-də Bankın Kredit riskləri üzrə əməllər üzrə mövqeləri açıqlanmışdır. Bu əmsalların bir qismi Mərkəzi Bankın iqtisadi normativləridir. Digər qismi isə DəmirBank ASC-nin əməkdaşlıq etdiyi Beynəlxalq maliyyə qurumlarının (məs, AYİB, FMO, IFC, DEG, SparBank, ING, İncofin və s) kovenantları əsasında hazırlanmışdır. Cədvəldən görüldüyü kimi, kredit riskləri üzrə bütün normativ tələblər gözlənilmişdir.

Cədvəldə sahələr üzrə risk əmsalı bölməsi Bankın kredit portfelində konsentrasiya riskini göstərməklə yanaşı, hər bir sahə üzrə qoyulmuş 25%-lik limit portfelin bərabər diversifikasiya olunması tələbini bildirir. Görüldüyü kimi, Bank bu tələblərin hər birini ayrı-ayrılıqda gözləmişdir.

Bazar riskləri üzrə əmsalların əksini tapdığı aşağıda göstərilən Cədvəl 2 isə müxtəlif xarici valyutalarda Bankın açıq mövqeyinin risk dərəcəsi, habelə aktiv və passivlərin ödəniş müddətlərində fərqlərin risk dərəcəsi əksini tapmışdır. Bankın müxtəlif xarici valyutadakı açıq valyuta mövqeyi valyutanın mübadilə məzənnəsinin bankın mövqeyinin əksinə dəyişməsi nəticəsində itkilərə yol verə bilər və əksinə məzənnənin bankın mövqeyi istiqamətində dəyişməsi isə gəlirlər nəticələndirə bilər. İstənilən halda bu cür fəaliyyət riskli olduğu üçün, həm AMB-nin tələbi, həm də Bankın əməkdaşlıq etdiyi beynəlxalq maliyyə qurumlarının tələbi və təklifi ilə müəyyən limitlərin gözlənilməsi vacibdir. Cədvəldən də görüldüyü kimi, həm ayrı-ayrı xarici valyuta üzrə açıq valyuta mövqeyi, həm də məcmu açıq valyuta mövqeyi qoyulmuş limitlərin daxilindədir.

Bazar riskləri üzrə Ə M S A L L A R

Cədvəl 2

<i>Əmsallar</i>		<i>Limit</i>	<i>Bankın göstəricisi, 2010</i>	
<i>Valyuta riski üzrə</i>				
2.1.	Açıq Valyuta Mövqeyi əmsalı əmsalı	Min/Mak	+/- 20%	4.51%
2.1.1	-USD	Min/Mak	+/- 10 %	4.25%

2.1.2.	-EUR	Min/Mak	+/- 10 %	0.01%
2.1.3.	-RUR	Min/Mak	+/- 10 %	0.27%
Faiz dərəcəsi riski üzrə				
2.2.	Faiz riski əmsalı (Üzən Faizli Öhdəliklər-Üzən Faizli Aktivlər / Ümumi Aktivlər)	Mak	10%	-5.6%
2.3..	Cəmi faiz riski əmsalı	Min/Mak	+/- 20%	-2.6%
2.3.1.	- 0-dan 180 günə qədər (1%)	Min/Mak	+/- 10 %	0.1%
2.3.2.	- 180 gündən 365 günə qədər (3.5%)	Min/Mak	+/- 10 %	-0.05%
2.3.3.	- 1 ildən 3 ilə qədər (8%)	Min/Mak	+/- 10 %	2.4%
2.3.4.	- 3 ildən 5 ilə qədər (13%)	Min/Mak	+/- 10 %	-4.4%
2.3.5.	- 5 ildən çox (18%)	Min/Mak	+/- 10 %	-0.6%

Cədvəl 2 həmçinin Bankın müxtəlif ödəniş müddətləri üzrə yaranan fərqlər və faiz dərəcələrində baş verə biləcək dəyişiklərdən yaranacaq mümkün risləri də əks etdirir. Burada da Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyasının (IFC) bank qarşısında qoyduğu limitlərin gözlənildiyini görmək olar.

Likvidlik riski üzrə Ə M S A L L A R

Cədvəl3

Əmsallar		Limit		Bankın göstəricisi, 2010
3.1.	Likvid Aktivlərin / Ümumi Aktivlər	min	15%	23.49%
3.2.	Likvid Aktivlərin / Tələbli Depozitlər	min	30%	140.43%
3.3.	Likvid Aktivlərin / Qısamüddətli Öhdəliklər (<30 gün)	min	100%	110.06%
3.4.	Likvid Aktivlərin / Qısamüddətli Öhdəliklər (<90 gün)	min	55%	90.34%
3.5.	Müddət fərqi (Aktivlər (90 günə qədər) - Öhdəliklər (90 günə qədər) / Məcmu Kapital	mak	100%	-14.07%
3.6.	Qeyri-bank Depozitləri / Ümumi kredit portfeli	mak	100%	59.25%
Hər Dövr üzrə Mənfi likvidlik müddəti				
3.7.1.	- (0 – 30 gün)	min	-30%	10.48%
3.7.2.	- (0 – 90 gün)	min	-30%	4.41%
3.7.3.	- (0 – 360 gün)	min	-30%	2.11%
3.7.4.	- (0 – 360 və 360 gündən çox)	min	-30%	0.00%
3.8.	Banklararası Qısamüddətli Borclar/ Ümumi Öhdəliklər	mak	20%	0.00%
3.9.	Kredit öhdəlikləri / Kapital	Mak	700%	360%

Cədvəl 3 Bankın üzləşə biləcəyi likvidlik riskinin əsas əmsallarını özündə ehtiva edir. Likvidlik riski Bankın öz öhdəliklərini vaxtında yerinə yetirmək üçün öz aktivlərini müvafiq mübadilə vasitəsinə mümkün qədər az itki ilə çevirə bilməməsi riskidir. Xüsusən bank qısa müddətli öhdəliklərini yerinə

yetirerkən likvidlik riski ilə üzləşə bilər. Çünki, adədetən banklar qısamüddətli öhdəliklərlə uzunmüddətli aktivləri maliyyələşdirirlər.

Bankın öz öhdəliklərini vaxtında yerinə yetirməsini təmin etmək məqsədi ilə müxtəlif likvidlik əmsalları tətbiq edilir. Bank ötən ilki fəaliyyəti dövründə bu limitlər pozulmamışdır.
